

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านและตัวอักษรจีนในศาลเจ้าแม่ทับทิม
ของชุมชนชาวจีนบ้านวังสั่มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
The Sailing of Junks in Nan River and Chinese Letters Appeared in
Chao Mae Tuptim Shrine, Ban Wang Somsa Chinese Community
Mueang District, Phitsanulok Province

สิริพรรษา พัวตะนะ¹ กัญสุชญา ทิศนา¹ ภณทิรา ตามใจเพียร¹

และวสิน สุขสมบุญวงศ์^{2*}

Siriphansa Phuataana¹, Kansuchaya Thatsana¹, Pantira Tamjaipian¹

and Wasin Suksomboonwong^{2*}

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านและตัวอักษรจีนในศาลเจ้าแม่ทับทิมของชุมชนชาวจีนบ้านวังสั่มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังสั่มซ่าและศึกษาตัวอักษรจีนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิมบ้านวังสั่มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดพิธีกรรมโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิม รายละเอียดในพิธีกรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวจีนในเหล่าโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 ท่าน

ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมามากกว่า 190 ปี เริ่มต้นจากบรรพบุรุษชาวจีนในเหล่าได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดังกล่าว จึงมีการสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิม เพื่อเป็นแหล่งรวมใจของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวบ้านบางส่วนมีการมาบนบานศาลกล่าวหรืออธิษฐานขอพรกับเจ้าแม่

¹ สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Chinese Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

^{2*} สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Business Chinese, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: Siriphansa.p@psru.ac.th

(Received: 6 November 2022; Revised: 10 May 2023; Accepted: 3 June 2023)

ทับทิม ในอดีตสถานที่แห่งนี้ยังใช้เป็นศูนย์รวมให้ชาวจีนและชาวไทยได้มาพูดคุยเจรจาค้าขายกันอีกด้วย สำหรับสถาปัตยกรรมของศาลเจ้า ยังมีภาพวาดแบบจีน ตัวอักษรจีน ป้ายคำมงคล และป้ายชื่อเฉพาะที่เป็นตัวอักษรจีนตัวเต็ม แบ่งเป็นคำศัพท์หมวดพระนามเทพเจ้า จำนวน 12 คำ และคำศัพท์หมวดคำมงคลหรือคำสรรเสริญพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 19 คำ ถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ทราบความหมายของตัวอักษรจีนที่แน่ชัด แต่ยังคงให้ความเคารพและศรัทธา เนื่องจากตัวอักษรจีนเหล่านี้ปรากฏอยู่ในศาลเจ้า จึงเป็นแหล่งรวมความเชื่อทางจิตใจผ่านการสืบทอดความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อน ดังนั้นประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านและสถาปัตยกรรมจีนที่ปรากฏเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชาวไทยเชื้อสายจีน ประเพณีลอยเรือสำเภา เจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้า

Abstract

The research titled “The sailing of junks in Nan River and Chinese letters appeared in Chao Mae Tuptim shrine, Ban Wang Somsa Chinese Community, Mueang district, Phitsanulok province” was conducted on the basis of qualitative research design, which aimed to study the junk sailing in Nan River tradition of Ban Wang Somsa Chinese Community and to study Chinese letters appeared in Chao Mae Tuptim shrine, Ban Wang Somsa, Mueang district, Phitsanulok province. The data on ritual arrangements was collected by a participant observation. In addition, the study investigated the data about Chao Mae Tuptim shrine and the details of the ritual as well as the participation of the Chinese Hainan community by in-depth interviews from 9 key informants.

The findings revealed that the junk sailing in Nan River tradition of Thais of Chinese descent is a tradition passed on from generation to generation more than 190 years. It started from Hainanese ancestors migrating from China to settle down in the area. Chao Mae Tuptim shrine was built to be a spirit anchor for Chinese and Thai people. Some villagers vow and pray at the shrine. In the past, the shrine was used to be a center for Chinese and Thai people to discuss on trading. As for the architecture of the shrine, there are Chinese drawings and letters on auspicious signs

and name signs in Hanzi (traditional) classified into 12 words relating to names of gods, and 19 words related to auspicious words or praises for gods' kindness. Although most villagers do not exactly know the meaning of the Chinese letters, they still pay respect to and have faith in the shrine since the Chinese letters found in the shrine due to a source of spiritual beliefs passed on from previous generations. Therefore, the junk sailing in Nan River tradition and Chinese architecture found are likely to be the things transferred the Chinese cultures from the past to the present.

Keywords: Thais with Chinese Ancestry (Thais of Chinese Descent),

Junk Sailing Tradition, Chao Mae Tuptim, Shrine

บทนำ

นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัย ชาวจีนและชาวไทยเริ่มมีการติดต่อกัน เรื่อยมาจนถึงช่วงคริสต์ศักราช 1930-1950 ชาวจีนในมณฑลภาคใต้ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก จำแนกตามกลุ่มภาษาได้ 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ฮกเกี้ยน และ ไหหลำ ต่จิว และกวางตุ้ง (ภารดี มหาขันธ์, 2553) สาเหตุที่ชาวจีนในมณฑลภาคใต้อพยพมาที่ประเทศไทย เนื่องจากประสบทุกข์ภัย และได้รับความกระทบกระเทือนจากสงคราม จึงเป็นเหตุให้ชาวจีนอพยพเข้ามาประเทศไทยกันเป็นจำนวนมาก (ยุพิน คล้ายมนต์, 2536, น. 18) การอพยพและการติดต่อกำขายของชาวจีนในประเทศไทย ทำให้พวกเขานำวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี รวมไปถึงค่านิยมและความเชื่อจากจีนแผ่นดินใหญ่มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตนเอง และยังถ่ายทอดความเชื่อเหล่านี้ไปสู่บุตรหลานของตน ซึ่งการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนนั้นเป็นสิ่งที่สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้รู้สึกมั่นคงและเข้มแข็งเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากการอพยพย้ายถิ่นฐานและประชากรจากประเทศจีน ประชาชนในหมู่บ้านวังสั่มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีคนไทยเชื้อสายจีนประมาณร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด คนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนบ้านวังสั่มซ่าได้นำขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม และสิ่งที่พวกเขาเคารพนับถือติดตัวมาด้วย เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ ทำให้สังคมชุมชนบ้านวังสั่มซ่ามีความหลากหลายทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และมีการผสมผสานกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมไทย-จีน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2375 เป็นต้นมา บรรพบุรุษชาวจีนไหหลำส่วนหนึ่งอพยพมาตั้งรกรากที่นี่ โดยมีการสร้างศาล

เจ้าแม่ทับทิมเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจ เพื่อบูชาเทพธิดาแห่งท้องทะเลที่คุ้มครองผู้เดินทางด้วยเรือ ทำให้ย่านนี้ได้รับการเรียกขานมาจนถึงปัจจุบันว่าโรงเจ็ก จวบจนปัจจุบันนับเป็นเวลา 190 ปีแล้ว (สุวดี มีมาก, 2565) จากการเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลมาประกอบอาชีพค้าขายโดยการบรรทุกข้าวเปลือกลงเรือเอี้ยมจุ้น ล่องไปตามลำน้ำ่าน สู่แม่น้ำเจ้าพระยา ถึงสะพานช้างอิ กรุงเทพมหานคร ทำให้ชาวจีนไหหลำมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ กอปรกับช่วงหนึ่งมีหิวาตโรคระบาด จึงได้มีการสะเดาะเคราะห์โดยจัดประเพณีลอยเรือสำเภาขึ้น (พรปวิณ ทองด้วง, 2555)

ตั้งแต่สมัยโบราณประเทศจีนเป็นดินแดนที่มีศาสนาและปรัชญารุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน โดยส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และพุทธศาสนาที่รับมาจากอินเดียในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่น ต่อมาแนวคิดความเชื่อของทั้งสามศาสนาได้ผนวกรวมเข้าด้วยกัน จึงก่อให้เกิดเป็นเทศกาลและประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ตรุษจีน แข่งมังกร สารทจีน ไหว้พระจันทร์ การถือศีลกินเจ เป็นต้น ซึ่งการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวจีนที่เข้ามายังประเทศไทยนั้นก็ได้นำแนวคิดความเชื่อเหล่านี้เข้ามาด้วย จนมีการสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ กลายเป็นประเพณีส่วนหนึ่งในสังคมไทย ดังเช่นผลการศึกษาของนักวิชาการไทยเกี่ยวกับประเพณีจีนต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้แก่ ชนาภา เมธิเกรียงไกร (2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า “ในอดีตชุมชนตลาดบ้านใหม่เป็นชุมชนที่มีชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาค้าขาย ตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัย แต่งงาน และสร้างครอบครัว การรวมกลุ่มกันของชาวจีนแต่จิวก่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวช่วยเหลือซึ่งกันและกันเสมอ ด้วยเหตุเพราะความลำบากที่ต้องจากบ้านเกิดมาอยู่ยังชุมชนที่ไม่รู้จัก เมื่อเข้ามาอยู่และสามารถรวมกลุ่มชาวจีนด้วยกันได้ จึงก่อร่างสร้างตัวด้วยการทำมาค้าขาย ภายในชุมชนมีศาลเจ้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจีนสองแห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อโกมินทร์ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของชาวจีนชุมชนตลาดบ้านใหม่ และความศรัทธาความเชื่อรวมถึงค่านิยมในด้านความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ถูกปลูกฝังมา ส่งผลให้ชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนตลาดบ้านใหม่ปัจจุบันยังคงมีการบูชาเทพเจ้าบรรพบุรุษรวมถึงวิญญาณต่าง ๆ แม้ว่าแต่ละประเพณีจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างซึ่งเป็นผลมาจากการผสมกลมกลืน ภาวะความทันสมัยอย่างสังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและเทคโนโลยีที่ส่งผลให้ชาวไทยเชื้อสายจีนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและขั้นตอนในการประกอบอาชีพเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนตลาดบ้านใหม่ในแต่ละรุ่นพบว่า เริ่มมีการถ่ายทอดในแบบทางตรงและทางอ้อม เช่น เล่า อธิบาย พูดถึงความสำคัญของประเพณี สาเหตุของการจัดไหว้

เครื่องเช่นไห้ว จำนวนของไห้ว การให้ลูกหลานเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝากฝังให้สืบทอดอย่างเป็นทางการในรุ่นต่อไป เป็นต้น มีการฝากฝังกับบุตรชาวไทยเชื้อสายจีน ในรุ่นที่สองซึ่งปัจจุบันในบางครอบครัวเริ่มงดปฏิบัติบางประเพณี เช่น ขนมห้าง ไห้วพระจันทร์ เป็นต้น สำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นที่สามพบว่ามีความเป็นไทยมากขึ้น หันมาเคารพนับถือ พุทธศาสนาตามแบบไทย เข้าร่วมประเพณีไทยรวมถึงได้รับการศึกษาแบบไทย ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นที่สามปัจจุบันเลือกที่จะปฏิบัติด้านประเพณีทั้งแบบของไทยหรือแบบจีน มีความตระหนักในการสืบทอดประเพณีต่อจากชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นที่สองลดลง อันเนื่องมาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การปลูกฝังความเชื่อใหม่ ๆ หรือสิ่งใหม่ ๆ ทำให้คนมีความสนใจเข้าร่วม ประกอบกิจกรรมในพิธีต่าง ๆ หากมีการส่งเสริมที่ดีย่อมทำให้เยาวชนรุ่นใหม่หันมาตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีที่มีอยู่ เกิดจิตสำนึกในชาติพันธุ์ และสามารถช่วยกันส่งเสริม สืบสานให้ประเพณีเหล่านี้คงอยู่กับชุมชนตลาดบ้านใหม่ตลอดไป” ในการศึกษาของ พงษ์ทัช จิตวิบูลย์ (2559) เกี่ยวกับประเพณีเซ็งเม้งที่มีคุณค่าต่อสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเมืองหาดใหญ่ พบว่า “หาดใหญ่เป็นเมืองที่มีจุดเริ่มต้นของความเจริญมาด้วยฝีมือของชาวจีน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่วัฒนธรรมต่าง ๆ ในเมืองหาดใหญ่จะมีความเป็นจีนอยู่อย่างเห็นได้ชัด แต่ด้วยความเจริญก้าวหน้านี้เองที่เป็นสาเหตุทำให้วัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ความเชื่อ ประเพณีเซ็งเม้งเป็นสิ่งที่คนเชื้อสายจีนยังให้ความสำคัญอยู่เป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าบางความเชื่อ อาจจะถูกลดทอน หรือสูญหายไปตามกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ประเพณีเซ็งเม้ง เป็นประเพณีหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคงสามารถดำรงความเป็นจีนได้อย่างเด่นชัด ส่งเสริมคุณค่าให้เห็นถึงการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ เนื่องจากเซ็งเม้งเป็นเรื่องของวิธีการดำเนินชีวิต ปรัชญา ความเชื่อ รวมถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างจากชาติอื่น บ่งบอกถึงรากเหง้า อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจการความเป็นจีนทั้งความเชื่อ ภาษา รวมถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ การช่วยเหลือเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานตระหนักถึงความสามัคคีภายในครอบครัว ผูกพันและเรียนรู้ทักษะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากระดับครอบครัวไปสู่การช่วยเหลือเกื้อหนุนกันในระดับประเทศชาติ” และจากการศึกษาของ วิภาดา ทองธรรมสิริ และธนกร ทองธรรมสิริ (2563) เกี่ยวกับประเพณีทิ้งกระจาด : ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า “งานประเพณีทิ้งกระจาด ยังคงถือเป็นประเพณีปฏิบัติ สืบต่อกัน ซึ่งทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรม ฯ ได้จัดขึ้นทุกปี โดยช่วงต้นชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ได้สร้างสังคมและดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแบบอย่างคำสั่งสอนของบรรพบุรุษชาวจีน นับตั้งแต่ยังอาศัยอยู่ที่จีนแผ่นดินใหญ่ แต่เนื่องจากมีปัจจัยทางด้านบุคลากร

มีน้อยมาก การขาดบุคลากรในการทำงานจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมหลายอย่างต้องยกเลิกไปในที่สุดและจะน่ากลัวมากขึ้นถ้าหากในอนาคตพิธีกรรมนั้น ๆ ไร้ซึ่งเนื้อหาแก่นแท้ การสืบสานประเพณีเหล่านี้สมควรเริ่มต้นจากตนเอง ส่งเสริมประเพณีภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่กำลังจะสูญหายไปให้กลับมามีคุณค่า กลายเป็นประเพณีที่ยั่งยืนสืบต่อไป” จากการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีจีนในประเทศไทยดังที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น พบว่า ประเพณีจีนที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตมายังประเทศไทยในปัจจุบันนั้น เริ่มมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของการพัฒนาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการศึกษา หากลูกหลานของชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านั้นไม่มีความรู้ความเข้าใจในแก่นแท้ของประเพณีอย่างแท้จริง ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและสาระสำคัญของประเพณีเหล่านั้น หรือแม้กระทั่งอาจสูญหายไปได้ตามกาลเวลา

สำหรับประเพณีลอยเรือสำเภาของชุมชนชาวจีนบ้านวังส้มชำนัน ชาวไทยเชื้อสายจีนในหมู่บ้านยังคงสืบทอดประเพณีนี้มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยในแต่ละปี จะได้รับความร่วมมือจากสมาคมไหหล้าภาคเหนือแห่งประเทศไทย จังหวัดพิษณุโลก ในการร่วมกันจัดทำพิธีกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดเป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญประเพณีหนึ่งในปัจจุบัน แต่เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายจีนในหมู่บ้านวังส้มช่าที่มีความรู้ความเข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีดังกล่าวเริ่มมีจำนวนน้อยลงทุกวัน ประกอบกับประเพณีนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในจังหวัดพิษณุโลก และจากการสืบค้นข้อมูลทางวิชาการและการสอบถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่พบว่า นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของสถานอารยธรรมศึกษาโขง - สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร เผยแพร่ผ่านหน้าเว็บไซต์ <https://www.phitsanulokhotnews.com/> แล้ว ยังไม่เคยมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งส่วนของประเพณีลอยเรือสำเภา และส่วนของภาษาจีนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิมอย่างเป็นทางการมาก่อน และจากความเห็นของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนที่มีความกังวลว่า “ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีลอยเรือสำเภา รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับภาษาจีนที่ปรากฏในศาลเจ้านั้นน้อยลงไปทุกวัน จึงต้องการให้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลดังกล่าวไว้ มิฉะนั้นในอนาคตข้อมูลเหล่านี้ อาจเกิดการสูญหายไปได้”

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญและมุ่งศึกษาข้อมูลรายละเอียดของประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีน รวมทั้งตัวอักษรจีนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิม เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีดังกล่าว รวมทั้งความหมายต่าง ๆ ของตัวอักษรจีนภายในศาลเจ้า ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะทำให้ลูกหลานของชาวจีนในหมู่บ้านหรือผู้ที่มีความสนใจในประเพณีลอยเรือสำเภา รวมทั้งความหมายของตัวอักษรจีนในศาลเจ้าแม่ทับทิม นั้น มีความรู้

ความเข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีและสถานที่ดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาตัวอักษรจีนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิมบ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ทำการค้นคว้าข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวจีนและวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ เช่น เอกสารวิชาการ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-Interview) เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวจีนในหล้า ศาลเจ้าแม่ทับทิม ประเพณีลอยเรือสำเภา รวมทั้งการมีส่วนร่วมของส่วนราชการและชุมชนชาวจีน ในช่วงระหว่างวันที่ 13 - 19 พฤษภาคม 2565 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย 1) คณะกรรมการศาลเจ้าแม่ทับทิม บ้านวังส้มซ่า จำนวน 5 ท่าน 2) ผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับสำเนียงและความหมายภาษาจีนในหล้า จำนวน 3 ท่าน และ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ (ส่วนราชการในพื้นที่) จำนวน 1 ท่าน โดยลักษณะคำถามสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิดและไม่มีการเรียงลำดับหัวข้อคำถาม และผ่านการปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการจดบันทึกร่วมกับการบันทึกเสียงสนทนา ซึ่งได้รับการอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในการสัมภาษณ์จะเป็นการสนทนาแบบธรรมชาติ ไม่มีการบังคับหรือพินิจผู้ให้ข้อมูลในการตอบคำถาม ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะปฏิเสธและไม่ตอบคำถามนั้น ๆ รวมทั้งยุติการสนทนาได้ตลอดเวลา โดยการสัมภาษณ์จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Saturation) เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปตรวจสอบความถูกต้องจากผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับผลการศึกษาด้วยวิธีสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participate

Observation) ในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนประกอบพิธีกรรม (วันที่ 13 พฤษภาคม 2565) ขั้นตอนระหว่างประกอบพิธีกรรมและหลังประกอบพิธีกรรม (วันที่ 14 พฤษภาคม 2565 ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงกลางดึก) จากนั้นจึงนำผลการศึกษาทั้งหมด ทั้งในส่วนของประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านและส่วนของตัวอักษรจีนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิม มารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังสัจจ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยสามารถแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. **ด้านที่มาและความสำคัญของประเพณี** ประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีที่ชาวไทยเชื้อสายจีนปฏิบัติสืบทอดกันมามากกว่า 190 ปี จากรุ่นที่หนึ่งจนปัจจุบันสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นที่สาม เมื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของประเพณีนี้ พบว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อประมาณ 190 ปีที่แล้ว ชาวจีนไหหลำจำนวนหนึ่งได้อพยพจากประเทศจีนมายังประเทศไทย เนื่องจากชาวจีนได้มองว่าเป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ ชาวจีนจึงตัดสินใจย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ที่นี่ โดยเลือกอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำ ซึ่งชาวจีนมองว่าแม่น้ำเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ การคมนาคมค่อนข้างสะดวก ชาวจีนไหหลำจึงได้ตั้งถิ่นฐานใกล้ริมแม่น้ำ โดยในสมัยก่อนชาวจีนไหหลำใช้เรือสำเภาในการค้าขายสินค้าเป็นหลัก จึงต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองดูแลเกี่ยวกับสายน้ำเพื่อกราบไหว้บูชา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงเลือกเคารพบูชาเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งนับว่าเป็นเทพธิดาแห่งท้องทะเล เมื่อไปตั้งถิ่นฐานที่ใดก็จะสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมขึ้น สำหรับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่หมู่บ้านวังสัจจ ถูกสร้างขึ้นเมื่อ 190 ปีก่อน ศาลเจ้าแม่ทับทิมที่หมู่บ้านวังสัจจจึงเป็นแหล่งรวมใจของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยในพื้นที่ ชาวบ้านบางส่วนมีการมาทำกิจกรรม เช่น การขนานศาลกล้าว การกราบอธิษฐานขอพรกับเจ้าแม่ทับทิม โดยมีการแก้บนด้วยหัวหมู การแสดงจ๊ว และเชิดหุ่นกระบอก ในอดีตบางครั้งสถานที่แห่งนี้ก็ยังเป็นศูนย์กลางให้ชาวจีนและชาวไทยได้มาพูดคุยเจรจาการค้าขายกันอีกด้วย (มานิช ประสานสมบัติ, 2565) ดังนั้น ประเพณีดังกล่าวจึงเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ในที่นี้คือ เจ้าแม่ทับทิม นอกจากนี้ สถานที่ดังกล่าวซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีลอยเรือสำเภายังมีความสำคัญต่อชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อ ความศรัทธา ความเป็นสิริมงคล เป็นสถานที่ที่ใช้

รำลึกถึงบรรพบุรุษในอดีต เป็นการร่วมแรงร่วมใจของผู้คนในชุมชน สร้างความอบอุ่น ความสนุกสนาน และสร้างสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของผู้คนในหมู่บ้าน ทั้งคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยในพื้นที่อีกด้วย

2. ด้านรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในพิธี จากการลงพื้นที่สำรวจประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำ่าน บ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ประเพณีนี้จะจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี โดยกำหนดการจัดพิธีนั้นจะนับตามปฏิทินจันทรคติเป็นหลัก ขั้นตอนในการทำพิธีสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ 1) ขั้นตอนก่อนทำพิธี 2) ขั้นตอนระหว่างการทำพิธี และ 3) ขั้นตอนหลังทำพิธี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ภาพ 1 เรือสำเภาจำลองที่ใช้ในการทำพิธี

1) ขั้นตอนก่อนทำพิธีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำ่าน ชาวบ้านร่วมกันพับกระดาษเงินกระดาษทอง จำนวน 1,000 ใบ สร้างเรือสำเภาจากไม้ไผ่ และจัดเตรียมของไหว้ในการประกอบพิธี ของไหว้ในการประกอบพิธีมี 4 ประเภท ได้แก่ ของไหว้ประเภทเนื้อสัตว์ ของไหว้ประเภทผลไม้ ของไหว้ประเภทขนม และของไหว้ประเภทเครื่องดื่ม **ของไหว้ประเภทเนื้อสัตว์** มีดังนี้ 1. หัวหมู หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ มีกินมีใช้ 2. ไก่บ้าน หมายถึง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความขยันขันแข็ง 3. ปลาทรายแดง หมายถึง ความร่ำรวย เหลือกินเหลือใช้ไม่ขัดสน 4. ไข่เป็ดต้ม หมายถึง สิ่งบริสุทธิ์ ความสะอาด ความสามารถอันหลากหลาย 5. เครื่องใน หมายถึง ความเจริญก้าวหน้า และอำนาจวาสนา **ของไหว้ประเภทผลไม้** มีดังนี้ 1. กล้วยหอม หมายถึง

มีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมืองเอาไว้สืบสกุล 2. สัม หมายถึง ความเป็นสิริมงคลและโชคลาภ 3. สาลี หมายถึง ช่วยทำให้ครอบครัวมีโชคลาภ ประสบแต่เรื่องดี ๆ มีเงินทองไหลมาเทมาเหมือนสีทองของสาลี 4. แอปเปิล หมายถึง การมีสุขภาพสมบูรณ์ ความสงบสุข สันติสุข วาสนา 5. องุ่น หมายถึง ความเจริญงอกงาม (ศิริพร เรือนสุวรรณ และ นิธิอร พรอำไพสกุล, 2565) **ของไหว้ประเภทขนม** มีดังนี้ 1. ขนมเปี๊ยะลูกเต๋า หมายถึง ความสามัคคีกลมเกลียวกันในตระกูล (จักรกฤษณ์ เกษกาญจนานุษ และ จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ, 2563) 2. ขนมพายสับปะรด หมายถึง โชคลาภกำลังมาหาเจ้าบ้าน (AmarinTV, 2564) 3. ขนมถั่วตัดงาตัด หมายถึง ชีวิตงอกงามดั่งงาขาว และชีวิตหวานราบรื่น (KomChadLuekOnline, 2564) และ **ของไหว้ประเภทเครื่องดื่ม** คือ สุราขาว ในภาษาจีนกลางคำว่าเหล้า “酒” พ้องเสียงกับ “久” แปลว่า ยั่งยืนยาวนาน (ธวัชชัย เทพพิทักษ์, 2564)

ภาพ 2 การเสี่ยงทายเลิกลายในการทำพิธีปล่อยเรือสำเภาในแม่น้ำน่าน

2) **ขั้นตอนระหว่างการทำพิธีปล่อยเรือสำเภาในแม่น้ำน่าน** ชาวบ้านจะเริ่มทำการไหว้เจ้าแม่ทับทิม เจ้าพ่อขุนถ้ำก่ง เทพเทวดาฟ้าดิน เผากระดาดเงิน-ทองจำนวน 1,000 ใบ และนำของแห้ง ได้แก่ ข้าวสาร พริกแห้ง หอมแดง กระเทียม และเหรียญบาท มาใส่ในเรือสำเภา หลังจากนั้นได้มีการทอดเบี้ยเสี่ยงทาย โดยการทอดเบี้ยต้องออกให้ครบ 3 แบบ คือ หงาย-หงาย คว่า-คว่า และหงาย-คว่า หากทอดเบี้ยผ่าน จะถือว่าได้ฤกษ์เวลาแห่เรือสำเภาไปยังแม่น้ำน่าน ก่อนนำเรือออกจากศาลเจ้าแม่ทับทิม จะมีการพรมน้ำมนต์ใส่เรือสำเภา หลังจากนั้นชาวบ้านจะเริ่มตีฆ้องและจุดพลุตั้งแต่ศาลเจ้าแม่ทับทิมไปจนถึงจุดปล่อยเรือบริเวณริมแม่น้ำน่าน เมื่อถึงริมแม่น้ำน่าน ชาวบ้านจะทำการจุดธูปเทียนเพื่อไหว้ขอมาเจ้าแม่คงคาก่อนจะนำเรือลงปล่อยในแม่น้ำ จากนั้นทุกคนจึงร่วมใจกันนำเรือสำเภาลงปล่อยในแม่น้ำต่อไป

3) ขั้นตอนหลังทำพิธีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่าน เมื่อลอยเรือสำเภาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะเดินขึ้นมารวมตัวกันที่บริเวณหน้าศาลเจ้าแม่ทับทิมอีกครั้ง เพื่อร่วมกันรับประทานอาหารและพูดคุยกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน และมีการนำสุราอาหารที่ใช้ในพิธีบูชาเจ้าแม่ทับทิมมารับประทานด้วยเพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากรับประทานอาหารร่วมกันเสร็จสิ้น ชาวบ้านจึงจะแยกย้ายกันกลับบ้าน ถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธีกรรมดังกล่าว

ภาพ 3 การลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่าน

3. ด้านคุณค่าของประเพณีและการมีส่วนร่วมของชุมชน ในปี พ.ศ. 2563 ประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของหมู่บ้านวังส้มซ่า จังหวัดพิษณุโลก ได้ถูกกำหนดให้เป็นประเพณีเฉพาะในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก (งานประเพณีท้องถิ่น) และในปี พ.ศ. 2565 องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ ได้เล็งเห็นประโยชน์จากการจัดงานประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่าน จึงให้การสนับสนุนการจัดงานประเพณีลอยเรือสำเภาดังกล่าวในด้านงบประมาณ และยังมีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเสริมในงาน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านในชุมชนชาวจีน และยังก่อให้เกิดคุณค่าของประเพณีดังกล่าว เกิดความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันสืบสานประเพณีจากชุมชนชาวจีนที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความเชื่อในการปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดกันมาเช่นนี้ ทำให้ความรับผิดชอบในการจัดประเพณีดังกล่าวไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง แต่ต้องเกิดจากการพูดคุยและการประสานงานกันของผู้คนในชุมชนชาวจีน การสืบสานประเพณีดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งเห็นได้จากการร่วมกันแบ่งปันสิ่งของเงินทองให้แก่คณะผู้จัดงานเพื่อนำไปประกอบพิธี

ทั้งนี้ ยังเป็นการสืบสานแนวคิดเกี่ยวกับการให้ความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บรรพบุรุษ ตลอดจนสิ่งที่พึงเคารพของผู้คนในชุมชนอีกด้วย

สำหรับตัวอักษรจีนที่ปรากฏอยู่ในศาลเจ้าแม่ทับทิมบ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนั้นมีค่าและความหมายของตัวอักษรจีนตัวเต็มที่ปรากฏอยู่ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิมซึ่งอ้างอิงมาจากภาษาจีนสำเนียงไหหลำ (海南话) มีทั้งหมด 31 คำ โดยสามารถแปลความหมายและจัดเป็น 2 หมวดใหญ่ ดังนี้

ภาพ 4 จำลองภาพวาดสีน้ำมันแปดเขียนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิม

1. คำศัพท์หมวดพระนามเทพเจ้า จำนวน 12 คำ ได้แก่

- 1) 李鐵拐 สำเนียงจีนไหหลำ : หลี่ ฮี้ ก้วย สำเนียงจีนกลาง : Lǐ tiě guāi หมายถึง เขียนหลี่ทิก้วย
- 2) 鐘离權 สำเนียงจีนไหหลำ : ตง หลี่ เขียน สำเนียงจีนกลาง : Zhōng lí quán หมายถึง เขียนอันเจิ้งหลี่
- 3) 呂洞賓 สำเนียงจีนไหหลำ : ลู ดั่ง เปียน สำเนียงจีนกลาง : Lǚ dòng bīn หมายถึง เขียนลือตงปิน
- 4) 張果老 สำเนียงจีนไหหลำ : จาง ก้วย เลว สำเนียงจีนกลาง : Zhāng guǒ lǎo หมายถึง เขียนเตี้ยก้วยเล่า
- 5) 藍采和 สำเนียงจีนไหหลำ : หล่า ไล่ หล่า สำเนียงจีนกลาง : Lán cǎi hé หมายถึง เขียนน่าไขว้
- 6) 何仙姑 สำเนียงจีนไหหลำ : โฮ เตียน กู สำเนียงจีนกลาง : Hé xiān gū หมายถึง เขียนฮ่อเซียนโกว
- 7) 韓湘子 สำเนียงจีนไหหลำ : ห่าน เตียง จี้ สำเนียงจีนกลาง : Hàn xiāng zǐ หมายถึง เขียนอันเซียงจื่อ

8) 曹国舅 สำเนียงจีนไหหลำ : *เส้า ก๊ก กู๋* สำเนียงจีนกลาง : Cáo guó jiù หมายถึง เซียนเช่าก๊กกู๋

9) 水尾聖娘 สำเนียงจีนไหหลำ : *ต๋วย บ่วย เต็ง เหนียง* สำเนียงจีนกลาง : Shuǐ wěi shèng niáng หมายถึง เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพนารีนักพรต ซึ่งเป็นสตรีที่ปฎิญาณอุทิศตนใช้ชีวิตเพื่อศาสนาสะททางโลก โดยคำดังกล่าวปรากฏอยู่ที่ป้ายบนประตูหน้าศาลเจ้า

10) 敕賜本頭公神位 สำเนียงจีนไหหลำ : *เซ็ก เซ บน เซ่า กง เตียน อูย* สำเนียงจีนกลาง : Chì cì běn tóu gōng shén wèi หมายถึง เจ้าพ่อปูนเถ้ากง ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งชุมชนที่คอยดูแลทุกข์สุขคนในชุมชนนั้น ๆ โดยคำดังกล่าวปรากฏอยู่บนป้ายพระนามของเจ้าพ่อปูนเถ้ากง

11) 敕封南天閃電火雷感應水尾聖娘神位 สำเนียงจีนไหหลำ : *เซ็ก บัง หน้าเฮียน เอี่ยม เตียน ห่วย หล่วย กัม เอ ต๋วย บ่วย เต็ง เหนียง* สำเนียงจีนกลาง : Chì fēng nán tiān shǎn diàn huǒ léi gǎn ying shuǐ wěi shèng niáng shén wèi หมายถึง ป้ายพระนามเจ้าแม่ทับทิม

12) 泰国地主神位 สำเนียงจีนไหหลำ : *ไท่ ก๊ก ดี ตู่ เตียน อูย* สำเนียงจีนกลาง : Tàì guó dì zhǔ shén wèi หมายถึง ป้ายพระนามตี่จู่เอี๊ยะของไทย เทพเจ้าแป๊ะกง หรือเทพแห่งพื้นดิน

ภาพ 5 จำลองบริเวณประตูทางเข้าศาลเจ้าแม่ทับทิมและแท่นบูชาเจ้าแม่ทับทิม

2. คำศัพท์หมวดคำมงคลหรือคำสรรเสริญพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 19 คำ ได้แก่

1) 娘恩廣被沐娘恩 สำเนียงจีนไหหลำ : เนี้ยง เอียน ก๊วง พ่วย ดุด เนี้ยง เอียน
สำเนียงจีนกลาง : Niáng ēn guǎng bèi shù niáng ēn หมายถึง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากเจ้าแม่
ทับทิมอย่างยิ่งใหญ่

2) 本頭顯赫聲靈遠 สำเนียงจีนไหหลำ : บุ้น เช่า เลี้ยน เร็ก เต็ง เหล่ง หย่วน สำเนียง
จีนกลาง : Běn tóu xiǎn hè shēng líng yuǎn หมายถึง พลาญภาพแห่งเจ้าพ่อปุนเถ้ากง
ลือเลื่องเกรียงไกร

3) 合境衆生共沐娘恩 สำเนียงจีนไหหลำ : หับ เก่ง จั้ง เต กัง มก เนี้ยง เอียน
สำเนียงจีนกลาง : Hé jìng zhòng shēng gòng mù niáng ēn หมายถึง มวลเวไนยสัตว์ต่างได้รับพระมหา
กรุณาธิคุณของเจ้าแม่

4) 善男信女同霑聖德 สำเนียงจีนไหหลำ : เตี้ยน หน่ำ เตี้ยน หนี่ ดั่ง จาม เต็ง เด็ก
สำเนียงจีนกลาง : Shàn nán xìn nǚ tóng zhān shèng dé หมายถึง สาธุชนชายหญิงต่างได้รับบารมีปรก
แผ่จากเจ้าแม่ทับทิม

5) 慈惠恩光 สำเนียงจีนไหหลำ : เช่ ฮ่วย เอ็น กวง สำเนียงจีนกลาง : Cí huì ēn guāng
หมายถึง รัศมีแห่งความเมตตากรุณา

6) 恩光普照 สำเนียงจีนไหหลำ : เอ็น กวง ผู่ เจี้ยว สำเนียงจีนกลาง : Ēn guāng pǔ zhào
หมายถึง รัศมีแห่งความการุณย์ปรกแผ่ทั่วแหล่งหล้า

7) 八仙壽星 สำเนียงจีนไหหลำ : โป้ย เตี้ยน ตั่ว เต็ง สำเนียงจีนกลาง : Bā xiān shòu xīng
หมายถึง แปดเซียนอวยพรอายุวัฒนะ

8) 富贵平安 สำเนียงจีนไหหลำ : ผู่ กุ้ย เก่ง อัน สำเนียงจีนกลาง : Fù Guì píng ān
หมายถึง ร่ำรวยสงบสุข

9) 財通四海 สำเนียงจีนไหหลำ : ไส่ คง ตี้ ไห่ สำเนียงจีนกลาง : Cái tōng sì hǎi หมายถึง
ทรัพย์สมบัติไหลเข้ามาทั้ง 4 ทิศ ดั่งท้องทะเล

10) 如日中天 สำเนียงจีนไหหลำ : เชียน เหยียด ตง ฮี สำเนียงจีนกลาง : Rú rì zhōng tiān
หมายถึง เจริญรุ่งเรืองอย่างสูงส่งเสมือนดวงตะวันอยู่กลางฟ้า

11) 廣開財路 สำเนียงจีนไหหลำ : ก๊วง ไห ไส่ โลว สำเนียงจีนกลาง : Guǎng kāi cái lù
หมายถึง เปิดทางร่ำรวย

12) 福滿家門 สำเนียงจีนไหหลำ : ฟก หมั่ว เก หม่วย สำเนียงจีนกลาง : Fú mǎn jiā mén
หมายถึง ครอบครัวเต็มไปด้วยโชคลาภวาสนา

13) 萬民同樂 สำเนียงจีนไหหลำ : บั้น เหมี่ยน ดั่ง หลก สำเนียงจีนกลาง : Wàn mín tóng lè หมายถึง ประชาชนต่างมีความสุขถ้วนหน้า

14) 喜氣盈門 สำเนียงจีนไหหลำ : ฮี หุ่ย เหย่ง หมุย สำเนียงจีนกลาง : Xǐ qì yíng mén หมายถึง พลังมงคลหลั่งไหลเข้ามา

15) 萬事如意 สำเนียงจีนไหหลำ : บั้น เซ่ เซี่ยน ฮี สำเนียงจีนกลาง : Wàn shì rú yì หมายถึง ทุกเรื่องสมปรารถนา

16) 天官賜福 สำเนียงจีนไหหลำ : เฮียน กั๋ว เส่ พก สำเนียงจีนกลาง : Tiān guān cì fú หมายถึง ทวยเทพแห่งสวรรค์ประทานพร

17) 聖德潭敷沾聖德 สำเนียงจีนไหหลำ : เต็ง เด็ก ห่ำ พู จำ เต็ง เด็ก สำเนียงจีนกลาง : Shèng dé tán fū zhān shèng dé หมายถึง แผลงหล้าแห่งอริยะบารมีขโลมรดด้วยอริยคุณ

18) 神廟巍峨惠泽深 สำเนียงจีนไหหลำ : เตียน เมี่ยว หงุ่ย โห่ง ฮุ่ย เจ็ก ชม สำเนียงจีนกลาง : Shén miào wēi é huì zé shēn หมายถึง เทวสถานตระหง่านโดดเด่น เปี่ยมล้นด้วยความเมตตากรุณา

19) 聚寶堂 สำเนียงจีนไหหลำ : จี โป่ หั่ง สำเนียงจีนกลาง : Jù bǎo táng หมายถึง โถงเก็บสมบัติ (ศาลเจ้าที่)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านและตัวอักษรจีนในศาลเจ้าแม่ทับทิมของชุมชนชาวจีนบ้านวังสัจจ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนั้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งข้อสรุปผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนและตัวอักษรจีนที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งมีข้อสรุปดังนี้

1. ประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีน

สำหรับประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังสัจจ่า ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนั้น จะจัดขึ้นที่บริเวณศาลเจ้าแม่ทับทิม และบริเวณริมแม่น้ำน่านของบ้านวังสัจจ่า ประเพณีนี้มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษของชาวจีนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่มากกว่า 190 ปีแล้ว เป็นการจัดขึ้นเพื่อบูชาเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ โดยจะจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี และจะนับตามปฏิทินจันทรคติเป็นหลัก มีรายละเอียดแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนก่อนทำพิธีเป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการเตรียมของใช้ในพิธี เช่น กระดาษเงินกระดาษทอง เรือสำเภาที่ทำจาก

ไม้ไผ่ ของไหว้ทั้งสี่ประเภท คือ เนื้อสัตว์ ผลไม้ ขนม และสุรา โดยจะมีชาวบ้านมาร่วมกันเตรียมของใช้และอุปกรณ์เหล่านี้ล่วงหน้าอย่างน้อยหนึ่งวัน 2) ขั้นตอนระหว่างทำพิธี เป็นขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะเริ่มจากการเผากระดาษเงิน-ทองในเวลาพลบค่ำ การทอดเบี้ยเสี่ยงทายโดยผู้นำชุมชนเพื่อดูฤกษ์ในการประกอบพิธี เมื่อทอดเบี้ยจนได้ฤกษ์เหมาะสมแล้วชาวบ้านจึงร่วมกันแห่เรือสำเภาจากบริเวณหน้าศาลเจ้าไปประกอบพิธีลอยเรือในแม่น้ำน่านต่อไป และ 3) ขั้นตอนหลังทำพิธี โดยหลังจากที่ประกอบพิธีแห่เรือสำเภาลงในแม่น้ำน่านเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านที่เข้าร่วมประกอบพิธีจะกลับมายังบริเวณหน้าศาลเจ้าแม่ทับทิมอีกครั้งเพื่อร่วมกันรับประทานอาหารและพูดคุยกันจึงจะเป็นการเสร็จพิธี จะเห็นได้ว่า ประเพณีดังกล่าวก่อให้เกิดคุณค่าต่อผู้คนในชุมชน เป็นการรำลึกถึงบรรพบุรุษของตน เกิดบรรยากาศแห่งความอบอุ่น ความรัก ความสามัคคี ความสนุกสนาน และความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นในการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้นำและผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนของส่วนราชการในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์) ร่วมผลักดันให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในทุก ๆ ปี ทำให้การจัดประเพณีดังกล่าวเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

2. ตัวอักษรเงินที่ปรากฏในศาลเจ้าแม่ทับทิม

สำหรับตัวอักษรเงินที่ปรากฏอยู่ในศาลเจ้าแม่ทับทิมบ้านวังสัจฉานั้น พบว่ามีจำนวนทั้งหมด 31 คำ แบ่งเป็น 2 หมวดใหญ่ คือ 1) หมวดพระนามเทพเจ้า จำนวน 12 คำ ได้แก่ พระนามของเจ้าแม่ทับทิม แปดเซียน ปุนเถ่ากง แป๊ะกง เป็นต้น 2) หมวดคำมงคลหรือคำสรรเสริญพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมักเป็นกลอนคู่ประติสฐานบริเวณหน้ากรอบศาลาตั้งเทวรูป เพื่อเทิดพระเกียรติหรือสรรเสริญพระคุณของเทพเจ้าทั้งหลาย รวมทั้งคำอวยพรที่เป็นมงคลให้มี โชคลาภ วาสนา อายุยืนยาว บริเวณโดยรอบของศาลเจ้า มีจำนวนทั้งหมด 19 คำ

อภิปรายผล

จากการศึกษาประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังสัมช่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. บรรพบุรุษชาวจีนไหหลำได้อพยพจากประเทศจีนมายังประเทศไทยกันเป็นจำนวนมาก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนส่วนใหญ่เลือกอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำ เนื่องจากมองว่า การอาศัยอยู่ใกล้ริมแม่น้ำจะเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ในแม่น้ำมีปลาในนามีข้าว สามารถทำมาหากินได้ไม่อดอยาก มีการคมนาคมทางเรือที่สะดวก ชาวจีนไหหลำในหมู่บ้านวังสัมช่า จังหวัดพิษณุโลก จึงตัดสินใจเลือกอาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำน่านตามที่ตั้งในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ (2545) เรื่องความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่กล่าวว่า “ชาวจีนในพิษณุโลก สันนิษฐานว่า ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่มานานแล้ว จำนวนชาวจีนในพิษณุโลก ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานทางราชการในราว พ.ศ. 2377 โดยมีชาวจีนไหหลำเป็นกลุ่มแรก” ทั้งนี้ชาวจีนขึ้นชื่อว่าชำนาญในเรื่องการค้าขายเป็นทุนเดิม โดยชาวจีนไหหลำที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านวังสัมช่า ส่วนใหญ่จะอาศัยเรือในการเดินทางเพื่อไปค้าขายตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้การค้าขายประสบความสำเร็จ การเดินทางราบรื่นปลอดภัย จึงได้สร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมขึ้นเมื่อ 190 ปีก่อน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ถาวร สิกขโกศล (2562) เรื่อง กำเนิด “เจ้าแม่ทับทิม (หม่าโจ้ว)” แม่ย่านางจีนสู่ไทย เทวดานี้ฮิตแพร่หลายได้อย่างไร ที่กล่าวว่า “การเดินทางเรือเป็นพาหนะสำคัญที่แพร่ความเชื่อเรื่องมาจู่ ดังนั้นมีการเดินทางเรือถึงไหน ก็มีศาลมาจู่ถึงนั้น ศาลมาจู่สำคัญและเก่าแก่มักอยู่ตามชายทะเล ปากอ่าว ท่าเรือ และลำน้ำ”

2. ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิมที่หมู่บ้านวังสัมช่า จังหวัดพิษณุโลก ยังมีภาพวาดแบบจีนที่ประกอบไปด้วยตัวอักษรจีน ป้ายคำมงคล และป้ายชื่อเฉพาะที่เป็นตัวอักษรจีนตัวเต็ม ถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ทราบความหมายของตัวอักษรจีนที่แน่ชัด แต่ยังคงให้ความเคารพและศรัทธา เนื่องจากตัวอักษรจีนเหล่านี้ปรากฏอยู่ในศาลเจ้า ขณะที่ศาลเจ้าก็เป็นแหล่งรวมความเชื่อทางจิตใจผ่านการสืบทอดความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อน ดังนั้นตัวอักษรจีนและภาพวาดแบบจีนที่ปรากฏเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนจากบรรพบุรุษอีกประการหนึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาภา เมธีเกรียงไกร (2559) ที่ศึกษาเรื่องกระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา กล่าวว่า “ศาสนสถานสามารถก่อให้เกิดการรวมพลังของชุมชนที่เป็นหนึ่งเดียวกัน

ช่วยกระตุ้น ผลักดัน และส่งเสริมการปฏิบัติวัฒนธรรมประเพณีชาวจีนสืบต่อยังชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นต่าง ๆ มีผลทางด้านความสำนึกในชาติพันธุ์”

3. การสืบทอดประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่าน เป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่มีความรับผิดชอบหลักในการบริหารชุมชนยังเล็งเห็นความสำคัญของประเพณีดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์จึงได้ร่วมมือกับชุมชนชาวจีนไหหลำในพื้นที่ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนชาวจีนบ้านวังสัจจมา เพื่อให้เป็นประเพณีที่ยังคงสามารถร่วมกันปฏิบัติและสืบทอดได้ต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนชาวจีน เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ และยังสามารถต่อยอดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลกได้อีกด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชนาภา เมธีเกรียงไกร (2559) ที่ศึกษากระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า “ชุมชนชาวจีนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรายังคงมีเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราคอยกระตุ้นและเป็นแรงผลักดันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษชาวจีนอีกแรงหนึ่งด้วยโดยเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราจะเป็นผู้สนับสนุนและจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชนตลาดบ้านใหม่ให้เป็นชุมชนสายวัฒนธรรมไทย-จีน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวไทย-จีน”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ผู้ที่สนใจสามารถนำผลการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีน บ้านวังสัจจมา อำเภอมะนัง จังหวัดพิษณุโลก ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยได้

2) สามารถนำข้อมูลจากผลการศึกษาทั้งด้านประเพณีลอยเรือสำเภาและด้านตัวอักษรจีนที่ปรากฏในศาลเจ้า ไปเผยแพร่ให้กับผู้ที่มีความสนใจในเรื่องดังกล่าว ตลอดจนสามารถใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนชาวจีน บ้านวังสัจจมา จังหวัดพิษณุโลกได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาหาข้อเปรียบเทียบหรือข้อแตกต่างเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ในระดับที่กว้างขึ้น และสามารถ

นำผลการวิจัยมาปรับใช้ในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมจีน เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพหุวัฒนธรรมในระดับประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์. (2545). *ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- จักรกฤษณ์ เกษกาญจนานุษ และจตุวิทย์ แก้วสุวรรณ. (2563, กรกฎาคม). กระบวนการกลายของชนแบบฉบับแต่จีวประจำเทศกาลจีนในสังคมไทย. *วารสารอารยธรรม ไชย-สาละวิน*, 11(2), 100-132.
- ชนาภา เมธิเกรียงไกร. (2559). *กระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาภาษาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- ถาวร สิกขโกศล. (2562). กำเนิด “เจ้าแม่ทับทิม (หม่าโจ้ว)” แม่ย่านางจีนสู่ไทย เทวดานี้ฮิตแพร่หลายได้อย่างไร. สืบค้นจาก https://www.silpa-ag.com/culture/article_41855
- ธวัชชัย เทพพิทักษ์. (2564). ‘เหมาไก’ สุราสานสัมพันธ์ จิตวิญญาณแห่งชาวจีน. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/960951>
- พงษ์ทัช จิตวิบูลย์. (2559). *ประเพณีเซ็งเม้ง: คุณค่าต่อสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเมืองหาดใหญ่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์).
- พรวิวัฒน์ ทองด้วง. (2555). *ลอยเรือสำเภาบ้านวังส้มซ่า*. สืบค้นจาก <https://www.phitsanulokhotnews.com/2012/05/07/15982>
- ภารดี มหาขันธ์. (2553, พฤษภาคม). ความเชื่อเรื่องปีชงของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(48), 129-150.
- มานิช ประสานสมบัติ. (2565, 13 พฤษภาคม). *ประเพณีลอยเรือสำเภาในแม่น้ำน่านของชุมชนชาวจีนบ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. ผู้สัมภาษณ์: สิริพรธนา พัวตะนะ, กัญญาสุญา ทศนา, ภัณฑิรา ตามใจเพียร และวศิน สุขสมบุญวงศ์. บ้านวังส้มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

- ยุพิน คล้ายมนต์. (2536). *อิทธิพลวัฒนธรรมจีนที่มีต่อสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภาดา ทองธรรมสิริ และธนากร ทองธรรมสิริ. (2563, กรกฎาคม). ประเพณีทิ้งกระจาด : ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 16(2), 109-127.
- ศิริพร เรือนสุวรรณ, และนิธิดา พรอำไพสกุล. (2565, กรกฎาคม). การศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน. *วารสารพิบูล*, 20(1), 365-380.
- สุดี มีมาก. (2565, 13 พฤษภาคม). *การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรจากประเทศจีนมายังหมู่บ้านวังสั่มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. ผู้สัมภาษณ์: สิริพรรษา พัวตะนะ, กัญญาสุชญา ทักณา, ภัณฑิรา ตามใจเพียร และวศิน สุขสมบูรณ์วงศ์. บ้านวังสั่มซ่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.
- AmarinTV. (2564). *เปิดความหมาย “อาหารมงคลเทศกาลตรุษจีน” มีความหมายมากกว่าการเป็นวันขึ้นปีใหม่*. สืบค้นจาก <https://today.line.me/th/v2/article/EWomeY>
- KomChadLuekOnline. (2564). *เปิดความหมาย ขนมมงคล ไหว้ “ตรุษจีน”*. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/457607/>